

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА “СВЕРШОВ ПРОТИ УКРАЇНИ”

(Заява № 35231/02)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

27 листопада 2008 року

Це рішення стане остаточним за обставин, викладених у п. 2 статті 44 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Свершов проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли: Райт Маруст (Rait Maruste), *Голова*, Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert), Володимир Буткевич (Volodymyr Butkevych), Рената Ягер (Renate Jaeger), Марк Віллігер (Mark Villiger), Ізабель Берро-Лефевр (Isabelle Berro-Lefevre), Миряна Лазарова-Трайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska), *судді*, а також Стівен Філіпс (Stephen Phillips), *заступник Секретаря секції*, після наради за зачиненими дверима 4 листопада 2008 року, постановляє таке рішення, винесене того самого дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу розпочато за заявою (№ 35231/02) проти України, поданою до Суду на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянином України Дмитром Вікторовичем Свершовим (далі — заявник) 11 серпня 2002 року.
2. Заявника представляв Лісовий А. В., адвокат, що практикує в Сімферополі. Уряд України (далі — Уряд) представляв його Уповноважений — п. Ю. Зайцев, Міністерство юстиції.
3. Заявник стверджував, зокрема, що протягом кількох періодів його тримали під вартою без відповідної судової постанови, що його тримання під вартою було надмірно тривалим, а також що національні суди не розглянули в належний час скарги на незаконність тримання його під вартою.
4. 13 листопада 2007 року Суд оголосив заяву частково неприйнятною і вирішив направити зазначені скарги, подані на підставі пунктів 1, 3 і 4 статті 5 Конвенції, Уряду. Суд також вирішив провести розгляд заяви по суті одночасно з розглядом питання щодо її прийнятності (пункт 3 статті 29 Конвенції).

ЩОДО ФАКТІВ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявник, 1985 року народження, нині відбуває покарання у виправній колонії № 105 в Херсонській області.

A. Проведення у кримінальній справі заявника

6. 19 січня 2002 року заявника, який на той час був неповнолітнім, було затримано за підозрою в тому, що він разом із Г. вчинив убивство своєї бабусі та викрав майно з її квартири.
7. 22 січня 2002 року заявникові було пред'явлено обвинувачення у вчиненні вбивства та розбою за обставин, які обтяжують покарання.
8. 22 січня 2002 року у Керченському міському суді (далі — Керченський суд) відбулось судове засідання у справі, на якому були присутні заявник та його захисник. Суд постановив обрати запобіжний захід у вигляді взяття під варту, посилаючись на ризик втечі заявника в разі звільнення, оскільки його підозрювали у вчиненні тяжких злочинів.

9. 15 березня 2002 року Керченський суд подовжив строк тримання заявника під вартою до чотирьох місяців. Він встановив наявність достатніх підстав для висновку про існування обґрунтованої підозри, що заявник учинив тяжкі злочини.

10. У квітні 2002 року захисник заявника звернувся до слідчого з клопотанням про заміну обраного стосовно заявника запобіжного заходу у вигляді взяття під варту на інший, менш суворий запобіжний захід. Постановою від 28 квітня 2002 року це клопотання було відхилено на тій підставі, що заявник підозрювався у вчиненні тяжких злочинів і міг перешкоджати встановленню істини у справі.

11. 13 травня 2002 року прокурор міста Керч направив матеріали справи разом з обвинувальним висновком на розгляд до Керченського суду.

12. 27 травня 2002 року суддя Керченського суду провів попередній розгляд справи, на якому захисник подав нове клопотання про звільнення заявника з-під варти, посилаючись на його неповнолітній вік; на те, що він не був раніше судимий; що він не може перешкоджати збиранню доказів чи знищити їх; на позитивні риси в його характеристиці; на те, що він постійно проживав у м. Керчі; що він не вдається та не може вдаватися до спроб втечі через відсутність коштів і родичів в інших регіонах країни; і що немає жодних ознак того, що в разі звільнення з-під варти він вчинить нові злочини. Керченський суд виніс постанову про призначення справи заявника до судового розгляду за обвинуваченнями у вчиненні вбивства та розбою за обставин, які обтяжують покарання. У цій постанові суд також відхилив клопотання заявника про звільнення з-під варти і подовжив строк тримання його під вартою під час розгляду справи в суді, не вмотивувавши при цьому свого рішення.

13. 23 серпня 2002 року захисник заявника подав до Керченського суду ще одне клопотання про звільнення заявника з-під варти, посилаючись на ті самі підстави, що містилися в клопотанні від 27 травня 2002 року. За твердженням Уряду, того самого дня це клопотання було розглянуто і відхилено.

14. 16 жовтня 2002 року Керченський суд повернув справу на додаткове розслідування. Суд також відхилив клопотання заявника про звільнення з-під варти, посилаючись на те, що його підозрюють у вчиненні тяжких злочинів і що немає підстав для застосування менш суворого запобіжного заходу.

15. У грудні 2002 року захисник подав слідчому два клопотання про звільнення заявника з-під варти. Обидва ці клопотання було відхилено на тій підставі, що заявник підозрювався у вчиненні тяжких злочинів і міг перешкоджати встановленню істини у справі.

16. 28 грудня 2002 року апеляційний суд Автономної Республіки Крим розглянув клопотання слідчого про залишення щодо заявника запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Суд визнав, що стосовно заявника та іншого співвиконавця необхідні додаткові слідчі дії і що, оскільки заявника обвинувачують у вчиненні тяжких злочинів, є достатні підстави для подальшого тримання його під вартою. Тому суд подовжив строк тримання заявника під вартою до 10 березня 2003 року.

17. 23 лютого 2003 року захисник подав слідчому клопотання про звільнення заявника з-під варти.

18. 24 лютого 2003 року це клопотання було відхилено на тій підставі, що заявник підозрювався у вчиненні тяжких злочинів і міг перешкоджати встановленню істини у справі.

19. У березні 2003 року розслідування у справі було завершено і матеріали справи передали до Керченського суду.

20. 27 березня 2003 року захисник заявника звернувся до апеляційного суду АРК з клопотанням замінити заявникові запобіжний захід у вигляді взяття під варту на інший — підписку про невиїзд, посилаючись на відсутність достатніх підстав для висновку про існування обґрунтованої підозри, що заявник учинив злочин. Він знову навів ті доводи,

якими обґрунтовував необхідність звільнення заявника з-під варти у попередніх клопотаннях від 27 травня і 23 серпня 2002 року (див. пункти 12 і 13 вище).

21. Під час попереднього розгляду справи 3 квітня 2003 року апеляційний суд АРК відхилив це клопотання на тій підставі, що обґрунтованість підозри можна перевірити лише під час розгляду справи в суді. Апеляційний суд АРК виніс постанову про призначення справи заявника до судового розгляду за обвинуваченнями у вчиненні вбивства та розбою за обставин, які обтяжують покарання, і залишив запобіжний захід у вигляді взяття під варту на час розгляду справи судом, зазначивши, що для зміни цього запобіжного заходу немає підстав.

22. 7 травня 2003 року апеляційний суд АРК визнав заявника і Г. винними в убивстві за обставин, які обтяжують покарання, та розбої за обставин, які обтяжують покарання. Суд призначив їм покарання у вигляді позбавлення волі строком на тринадцять і десять років відповідно.

23. 2 жовтня 2003 року Верховний Суд скасував цей вирок і направив справу до Керченської прокуратури на додаткове розслідування. Суд не постановляв подовжити строк тримання заявника під вартою.

24. У грудні 2003 року захисник подав слідчому клопотання про звільнення заявника з-під варти. Клопотання було відхилено на тій підставі, що заявника підозрювали у вчиненні тяжких злочинів.

25. 12 січня 2004 року апеляційний суд АРК виніс постанову про призначення справи до судового розгляду. Не вмотивовуючи свого рішення, суд також постановив залишити щодо заявника запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

26. 12 січня 2004 року заявник подав до апеляційного суду АРК клопотання про звільнення з-під варти, посилаючись на ті самі аргументи, які містилися в його клопотаннях від 27 травня і 23 серпня 2002 року та 27 березня 2003 року. Того самого дня апеляційний суд АРК відхилив клопотання, не вмотивувавши при цьому свого рішення.

27. 6 лютого 2004 року апеляційний суд АРК визнав заявника і Г. винними в убивстві і розбої за обставин, які обтяжують покарання, і призначив їм покарання у вигляді позбавлення волі строком на тринадцять і десять років відповідно.

28. 13 травня 2004 року Верховний Суд залишив вирок від 6 лютого 2004 року без змін.

В. Провадження за скаргами стосовно Сімферопольського слідчого ізолятора

29. 20 травня 2002 року захисник подав начальникові Сімферопольського слідчого ізолятора (далі — Сімферопольське СІЗО) клопотання про звільнення заявника з-під варти. Клопотання ґрунтувалося на тому, що строк тримання під вартою, визначений постановою Керченського суду від 15 березня 2002 року про обрання такого запобіжного заходу, закінчився 19 травня 2002 року (через чотири місяці після затримання) і що ніякого нового рішення про подовження строку не було.

30. Листом від 30 травня 2002 року начальник Сімферопольського СІЗО повідомив захисника, що 20 травня 2002 року заявника перевели до Керченського ізолятора тимчасового тримання (далі — Керченський ІТТ). Посилаючись на статтю 156 Кримінально-процесуального кодексу, він також вказував на те, що в будь-якому разі не було жодних підстав для звільнення заявника з-під варти, оскільки строк, згадуваний у зазначеному вище клопотанні, передбачено лише щодо стадії досудового слідства. Тоді як з 13 травня 2002 року — дати, коли обвинувальний висновок було направлено до суду (див. пункт 11 вище), тримання заявника під вартою визначається як тримання під вартою на стадії судового провадження. Тому заявника не можна було звільняти з-під варти на підставі спливу згаданого чотиримісячного строку.

31. 29 травня 2002 року заявник подав дві скарги в порядку адміністративного судочинства:

одну стосовно Сімферопольського СІЗО — до Залізничного районного суду м. Сімферополя, другу стосовно Керченського ІТТ — до Керченського суду. У скаргах він стверджував, що тримання його під вартою після 19 травня 2002 року було незаконне.

1. Провадження в Залізничному районному суді м. Сімферополя

32. 1 жовтня 2002 року Залізничний районний суд м. Сімферополя відхилив скаргу заявника, подану стосовно адміністрації Сімферопольського СІЗО у зв'язку зі стверджуваною незаконністю тримання його під вартою після 19 травня 2002 року, посилаючись на те, що скарга такого характеру має розглядатися в ході кримінального, а не адміністративного провадження.

33. 26 березня 2003 року апеляційний суд АРК залишив рішення суду першої інстанції без змін.

34. 26 вересня 2007 року Вищий адміністративний суд скасував рішення судів нижчого рівня і повернув справу до суду першої інстанції для розгляду її по суті, посилаючись на те, що кримінально-процесуальне законодавство не передбачає можливості оскаржувати відмову адміністрації пенітенціарної установи звільнити підозрюваного чи обвинуваченого.

35. Провадження у цій справі триває досі.

2. Провадження в Керченському суді

36. 10 жовтня 2003 року Керченський суд розглянув адміністративну скаргу, подану заявником до Керченського міського управління МВС у зв'язку з триманням його в Керченському ізоляторі тимчасового тримання з 20 до 27 травня 2002 року. Скаргу заявника суд задовольнив частково, встановивши, що тримання його в Керченському ІТТ без відповідної судової постанови не відповідає статті 29 Конституції і статті 5 Конвенції, а отже, є незаконним. Водночас суд відхилив клопотання заявника про звільнення з-під варти, пославшись на те, що на момент розгляду справи тримання заявника під вартою здійснювалося на підставі судової постанови і що суд не може вирішувати це питання в порядку цивільного провадження¹.

37. 12 липня 2004 року апеляційний суд АРК скасував рішення суду першої інстанції на тій підставі, що стаття 156 Кримінально-процесуального кодексу зобов'язувала начальника місця досудового ув'язнення звільнити ув'язненого лише у випадку, якщо на стадії досудового слідства не було прийнято рішення про подовження строку тримання його під вартою. Крім того, суд зазначив:

«Закон не зобов'язує начальника місця досудового ув'язнення звільняти обвинуваченого, стосовно якого закінчився строк тримання під вартою на стадії досудового слідства і не надійшло постанови суду про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою під час попереднього слухання у справі».

Апеляційний суд АРК дійшов висновку, що адміністрація Керченського ІТТ могла діяти лише в межах своєї компетенції і саме так вона діяла. Він також підкреслив, що посилання суду першої інстанції на порушення статті 5 Конвенції було необґрунтованим і що тримання заявника під вартою з 20 до 27 травня не суперечило статті 29 Конституції та статті 5 Конвенції.

38. 30 листопада 2007 року апеляційний суд Запорізької області, розглянувши справу в порядку касаційного провадження, залишив рішення апеляційного суду АРК без змін.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА

1. Конституція України 1996 року

¹ На час подій у справі розгляд адміністративних справ здійснювався в рамках цивільного провадження.

39. Відповідні положення Конституції передбачають:

Стаття 29.

«Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність.

Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом».

У разі нагальної необхідності запобігти злочині чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом.

Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою.

Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника.

Кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання.

Про арешт або затримання людини має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого».

2. Кримінально-процесуальний кодекс від 28 грудня 1960 року (зі змінами і доповненнями, внесеними 21 червня 2001 року)²

40. Відповідні положення Кодексу — в частині, застосовній до цієї справи,— передбачають:

Стаття 156 (у редакції, чинній до 3 квітня 2003 року)

Строки тримання під вартою

«Тримання під вартою під час досудового розслідування не повинно тривати більше двох місяців.

1 На час подій у справі розгляд адміністративних справ здійснювався в рамках цивільного провадження.

2 Закон, яким внесено такі зміни, набрав чинності 29 червня 2001 року.

У випадках, коли у строк, передбачений частиною першою цієї статті, розслідування справи закінчити неможливо, а підстав для скасування чи заміни запобіжного заходу на більш м'який немає, він може бути продовжений:

1) до чотирьох місяців — ...суддею того суду, який виніс постанову про застосування запобіжного заходу;

2) до дев'яти місяців — ...у справах про тяжкі і особливо тяжкі злочини, суддею апеляційного суду;

3) до вісімнадцяти місяців — ...в особливо складних справах про особливо тяжкі злочини, суддею Верховного Суду України; ...

...Строки тримання під вартою під час досудового слідства закінчуються в день надходження справи до суду, проте час ознайомлення обвинуваченого та його захисника з матеріалами кримінальної справи при обчисленні строку тримання під вартою як запобіжного заходу не враховується. ...

...При поверненні судом справи прокуророві на додаткове розслідування строк тримання обвинуваченого під вартою обчислюється з моменту надходження справи прокурору і не може перевищувати двох місяців. Подальше продовження зазначеного строку проводиться з урахуванням часу перебування обвинуваченого під вартою до направлення справи до суду в порядку і в межах, встановлених частиною другою цієї статті.

У разі закінчення строку тримання під вартою як запобіжного заходу, передбаченого частинами першою і другою цієї статті, якщо цей строк не продовжено у встановленому цим

Кодексом порядку, орган дізнання, слідчий, прокурор зобов'язаний негайно звільнити особу з-під варти.

Начальник місця досудового ув'язнення зобов'язаний негайно звільнити з-під варти обвинуваченого, щодо якого постанова судді про продовження строку тримання під вартою на день закінчення строків тримання під вартою, передбачених частинами першою, другою і шостою цієї статті, не надійшла. При цьому він направляє повідомлення особі чи органу, у провадженні яких перебуває справа, та відповідному прокурору, який здійснює нагляд за розслідуванням».

С т а т т я 241

Строки досудового розгляду справи

«Справа повинна бути призначена до досудового розгляду не пізніше десяти діб, а у разі складності справи — не пізніше тридцяти діб з дня надходження її до суду».

ЩОДО ПРАВА

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

41. Заявник скаржився, що тримання його під вартою під час судового розгляду було незаконним; зокрема, протягом кількох періодів (з 20 до 27 травня 2002 року і з 10 березня до 3 квітня 2003 року) його тримали під вартою без відповідної постанови суду. Він посилався на пункт 1 статті 5 Конвенції, у положеннях якого — в частині, застосовній до цієї справи,— передбачено:

«1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

...

с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення; ...»

A. Щодо прийнятності

1. Попередні заперечення Уряду

*a) Щодо прийнятності *ratione personae**

42. Уряд висунув заперечення, зазначивши, що у своїй первинній заяві заявник скаржився на незаконність тримання його під вартою в період з 20 до 27 травня 2002 року, а не з 10 березня до 3 квітня 2003 року.

43. Заявник пояснив, що він скаржився на незаконність тримання під вартою протягом усього часу.

44. Суд зазначає, що у своїй первинній заяві заявник скаржився на незаконність тримання його під вартою, чітко вказавши на те, що він вважає незаконною ту частину часу свого перебування під вартою, коли він перебував під вартою без відповідної постанови суду. Цю заяву було подано в 2002 році, і вона не могла містити посилання на якийсь подальший строк тримання його під вартою. Повторюючи цю скаргу у своїх подальших заявах, поданих у листопаді 2004 року, заявник посилався на обидва періоди всього строку перебування під вартою під час судового розгляду. Суд вважає, що заявник, подавши скаргу під час свого перебування під вартою до ухвалення вироку суду, тим самим перервав перебіг шестимісячного строку, передбаченого пунктом 1 статті 35 Конвенції, і мав право подати будь-які додаткові аргументи на підтвердження своєї первинної скарги стосовно стверджуваної незаконності тримання його під вартою без відповідної судової постанови. На думку Суду, заявник міг претендувати на статус жертви від порушення Конвенції у зв'язку з

обома періодами безперервного тримання його під вартою без відповідної судової постанови і скористався цією можливістю. Тому Суд відхиляє попереднє заперечення Уряду.

b) Невичерпання національних засобів юридичного захисту

45. Уряд же доводив протилежне, що скарга заявника стосовно періоду тримання його під вартою з 10 березня до 3 квітня 2003 року має бути оголошена неприйнятною з огляду на невичерпання національних засобів юридичного захисту, оскільки заявник порушив у національних органах влади питання незаконності тримання його під вартою лише стосовно періоду з 20 до 27 травня 2002 року, а період з 10 березня до 3 квітня 2003 року не згадував.

46. Заявник доводив, що Уряд не підкріпив ніякими доказами аргумент стосовно того, що такі ефективні національні засоби юридичного захисту існують на практиці. Він також стверджував, що розгляд судом питання законності арешту триває, як правило, кілька місяців, тому цей засіб захисту не можна вважати ефективним, і нагадував, що в його конкретній справі таке провадження тривало кілька років.

47. Суд вважає, що аргументи Уряду стосовно невичерпання засобів юридичного захисту настільки тісно пов'язані із суттю справи, що мають бути долучені до питань по суті і розглянуті разом з ними.

48. Отже, Суд долучає до суті справи аргументи Уряду про наявність ефективних засобів юридичного захисту стосовно скарги заявника на підставі пункту 1 статті 5. Суд вважає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у значенні пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що ця скарга не є неприйнятною на якихось інших підставах. Отже, вона має бути оголошена прийнятною.

В. Суть справи

49. Заявник вважав, що тримання його під вартою протягом зазначених періодів, які склали кілька днів та навіть тижнів, після того як закінчився строк, визначений попередньою постановою суду, і до винесення судом нової, відбувалось без відповідної судової постанови, що є порушенням статті 5 Конвенції.

50. Уряд посилався на рішення апеляційного суду АРК від 12 липня 2004 року, який встановив, що тримання заявника під вартою протягом зазначеного періоду не становило порушення закону (див. пункт 34 вище). При цьому Уряд зазначав, що з надходженням кримінальної справи до суду першої інстанції стадія досудового слідства закінчувалася і розпочиналася наступна стадія — стадія судового провадження у справі (стаття 156 Кримінально-процесуального кодексу). Згідно зі статтею 241 Кодексу суд першої інстанції, отримавши матеріали справи заявника, повинен був упродовж одного місяця винести постанову про призначення її до судового розгляду і вирішити питання про подальше тримання заявника під вартою на час судового провадження. Оскільки національні суди діяли в межах строків, встановлених законом, не можна було стверджувати, що для тримання заявника під вартою з 20 до 27 травня 2002 року не було жодних юридичних підстав. Уряд повторював, що вважає неприйнятною скаргу заявника стосовно періоду з 10 березня до 3 квітня 2003 року.

51. Суд повторює, що слово «законний» та словосполучення «відповідно до процедури, встановленої законом» у пункті 1 статті 5, по суті, відсилають до національного законодавства і зобов'язують забезпечувати дотримання матеріально-правових і процесуальних норм законодавства. Хоча, як правило, саме національні органи, передусім суди, мають тлумачити і застосовувати національне законодавство, Суд може провести розгляд, щоб з'ясувати, чи було дотримано національного законодавства для цілей цього положення Конвенції (див., серед інших джерел, справу «Ассанідзе проти Грузії» (*Assanidze v. Georgia*) [GC], № 71503/01, п. 171, ECHR 2004-II).

52. Однак, хоча «законність» тримання під вартою за національним законом є першорядним чинником, він не завжди є вирішальним. На додаток до цього Суду належить переконатися, що тримання під вартою протягом періоду, який розглядається, відповідало меті пункту 1 статті 5 Конвенції, яка полягає в недопущенні свавільного позбавлення свободи. Суд також має з'ясувати, чи відповідає Конвенції сам національний закон і, зокрема, чи відповідають їй загальні принципи, які сформульовані в ньому чи впливають з нього (див. рішення у справі *«Вінтерверп проти Нідерландів» (Winterwerp v. the Netherlands)* від 24 жовтня 1979 року, серія А, № 33, с. 19–20, п. 45).

53. Повертаючись до обставин справи, що розглядається, Суд зазначає, що, як стверджував Уряд, дії національних органів не суперечили нормам кримінально-процесуального закону. Це згодом було підтверджено рішеннями, які суди ухвалили у справі заявника за скаргами на Керченське ІТТ (див. пункти 37 і 38 вище). Однак, на думку Суду, національні суди і Уряд не довели існування юридичних підстав для тримання заявника під вартою у періоди з 20 до 27 травня 2002 року та з 10 березня до 3 квітня 2003 року, коли підставою для такого заходу було очікування попереднього розгляду справи судом. Крім того, відповідні положення національного законодавства, на які посилався Уряд, також, як вбачається, не передбачають таких підстав.

54. Суд уже розглядав у низці справ практику тримання підсудних під вартою виключно на підставі одержання судом першої інстанції обвинувального висновку і встановив, що така практика становить порушення пункту 1 статті 5 Конвенції. Суд встановив, що практика тримання підсудних під вартою без конкретного юридичного підґрунтя або за відсутності чітких положень, які регулюють такі питання, несумісна з принципами юридичної визначеності та гарантіями захисту від свавілля, які спільною ідеєю об'єднують Конвенцію і принцип верховенства права (див. справи *«Корчуганова проти Росії» (Korchuganova v. Russia)*, № 75039/01, п. 57, від 8 червня 2006 року; *«Нахманович проти Росії» (Nakhmanovich v. Russia)*, № 55669/00, пп. 67–68, від 2 березня 2006 року; і *«Худойоров проти Росії» (Khudoyorov v. Russia)*, № 6847/02, пп. 146–148, ЕСЧР 2005-Х).

55. Суд доходить висновку, що існуюча в Україні практика тримання особи під вартою лише на тій підставі, що до суду першої інстанції надійшов обвинувальний висновок, не ґрунтується на чітких і передбачуваних юридичних нормах. За цих обставин попереднє заперечення Уряду з посиланням на те, що заявник не оскаржив незаконності тримання його під вартою з 10 березня до 3 квітня 2003 року, має бути відхилене, оскільки Уряд не довів, що заявник мав у своєму розпорядженні ефективний і доступний національний засіб юридичного захисту у зв'язку зі скаргою на відсутність чітких і передбачуваних юридичних підстав для тримання його під вартою протягом зазначеного вище періоду.

56. Наведені вище міркування Суд вважає достатньою підставою для відхилення попередніх заперечень Уряду і для висновку про наявність порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 3 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

Заявник також скаржився, що тримання його під вартою на стадії судового провадження було надмірно тривалим. Він посилався на пункт 3 статті 5 Конвенції, який — у частині, застосовній до цієї справи,— передбачає:

«Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту «с» пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судові засідання».

А. Щодо прийнятності

57. Суд вважає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у значенні пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є непринятною з будь-яких інших підстав. Отже, вона має бути оголошена прийнятною.

В. Суть справи

58. Уряд стверджував, що тривалість тримання заявника під вартою під час судового провадження складається з двох періодів: з 19 січня 2002 року до 7 травня 2003 року та з 2 жовтня 2003 року до 6 лютого 2004 року. Загальна тривалість становила один рік сім місяців. На думку Уряду, тривалість попереднього ув'язнення заявника була розумною з огляду на складність справи та велику кількість слідчих дій, які необхідно було вчинити. Уряд зазначив, що провадження було здійснено з належною ретельністю, тим більше зважаючи на те, що заявник був тоді неповнолітнім.

59. Заявник доводив, що національні органи влади не навели достатніх підстав щодо продовження тримання його під вартою. Він також не погоджувався з поділом строку тримання під вартою на два періоди.

60. Суд повторює, що, з огляду на суттєвий зв'язок між пунктом 3 статті 5 і пунктом 1(с) цієї статті Конвенції, особу, засуджену судом у першій інстанції, не можна вважати особою, яку тримають під вартою «з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення», як це зазначено в пункті 1(с), адже її статус визначається пунктом 1(а) статті 5, який дозволяє позбавлення особи свободи «після засудження її компетентним судом» (див. справи «Кудла проти Польщі» (*Kudła v. Poland*) [GC], № 30210/96, п. 104, ECHR 2000-XI, і «Панченко проти Росії» (*Panchenko v. Russia*), № 45100/98, п. 93, від 8 лютого 2005 року). Отже, тримання заявника під вартою у період із 7 травня 2003 року (дати першого обвинувального вироку суду першої інстанції) до 2 жовтня 2003 року (дати, коли цей обвинувальний вирок було скасовано і справу повернули на додаткове розслідування) не може братися до уваги для цілей пункту 3 статті 5.

61. Суд доходить висновку, що тримання заявника під вартою на стадії судового провадження тривало з 19 січня 2002 року до 7 травня 2003 року та з 2 жовтня 2003 року до 6 лютого 2004 року і що загальна тривалість становила один рік, сім місяців і двадцять днів.

62. Суд повторює, що, вирішуючи питання про те, чи було дотримано пункт 3 статті 5, необхідно розглянути і оцінити достатність підстав, які спонукали судові органи у справі, що її розглядає Суд, ухвалювати рішення із суттєвим відхиленням від принципу забезпечення поваги до особистої свободи і від презумпції невинуватості, яка має враховуватися при будь-якому ув'язненні особи без відповідного вироку суду (див. рішення у справі «Стогмюллер проти Австрії» (*Stogmüller v. Austria*) від 10 листопада 1969 року, серія А, № 9, п. 4).

63. З пункту 3 статті 5 випливає, що зі спливом певного часу саме тільки подальше існування обґрунтованої підозри не може виправдовувати позбавлення свободи і що судові органи зобов'язані навести інші підстави для подовження строку тримання під вартою (див. справи «Яблонський проти Польщі» (*Jabłoński v. Poland*), № 33492/96, п. 80, від 21 грудня 2000 року, та «І. А. проти Франції» (*I. A. v. France*), № 28213/95, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VII, п. 102). До того ж такі підстави мають бути чітко сформульовані в рішеннях національних судів (див. справу «Іловецький проти Польщі» (*Łowiecki v. Poland*), № 27504/95, п. 61, від 4 жовтня 2001 року). За винятком двох підстав (ризик втечі заявника, на який суди послалися 22 січня 2002 року, і ризик змови, на який вони послалися 24 лютого 2003 року), ніяких інших підстав суди в цій справі не наводили. Крім того, національні суди жодного разу не розглядали можливості обрання альтернативного запобіжного заходу замість тримання під вартою і, посилаючись головним чином на тяжкість злочинів, продовжували

тримати заявника під вартою на підставах, які не можна вважати «відповідними і достатніми».

64. Взято до уваги й те, що, хоча захисник закликав враховувати неповнолітній вік заявника, органи влади, як видно з матеріалів справи, ніколи не приймали до уваги цей факт, коли виносили рішення про тримання його під вартою.

65. Наведені вище міркування Суд вважає достатніми для висновку про наявність порушення пункту 3 статті 5 Конвенції.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 4 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

66. Заявник також скаржився, що в нього не було можливості ініціювати провадження, яке забезпечило б невідкладну перевірку законності тримання його під вартою. Він посилався на пункт 4 статті 5 Конвенції, який — у частині, застосовній до цієї справи,— передбачає:

«Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним...»

A. Щодо прийнятності

67. Суд вважає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у значенні пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є непринятною з якихось інших підстав. Отже, вона має бути оголошена прийнятною.

B. Суть справи

68. Уряд стверджував, що, оскільки заявник скаржився на розгляд судом позову стосовно СІЗО, цей розгляд не можна розцінювати як судовий контроль для цілей пункту 4 статті 5, оскільки скарги було подано у дату, коли оскаржуваний період уже закінчився. Щодо клопотань про звільнення з-під варти, поданих заявником, суди розглядали їх без зволікань 27 травня і 23 серпня 2002 року, 2 квітня 2003 року і 12 січня 2004 року. Крім того, під час досудового слідства судовий контроль законності тримання заявника під вартою було автоматично здійснено в березні і грудні 2002 року, коли суд подовжив строк тримання заявника під вартою на час розгляду справи в суді.

69. Заявник доводив, що його скарги на незаконне тримання під вартою, подані до Залізничного і Керченського судів, не були розглянуті в межах розумного строку. У першій справі провадження тривало понад п'ять років шість місяців; у другій воно триває з травня 2002 року і досі не закінчилося.

70. Суд повторює, що пункт 4 статті 5 Конвенції забезпечує заарештованим чи затриманим особам право на судовий контроль стосовно матеріально-правових і процесуальних умов, які, з погляду Конвенції, є найважливішими умовами забезпечення «законності» позбавлення свободи. Це означає, що компетентний суд має перевірити не лише дотримання процесуальних вимог національного законодавства, а й обґрунтованість підозри, яка послужила підставою для затримання, і законність мети, з якою застосовувалися затримання та подальше тримання під вартою (див. справу *«Буткевічюс проти Литви» (Butkevičius v. Lithuania)*, № 48297/99, п. 43, ECHR 2002-II).

71. Суд зазначає, що, як свідчать обставини цієї справи, питання законності тримання заявника під вартою неодноразово розглядалося в національних судах. Навіть припускаючи те, що, як доводив Уряд, розгляд адміністративних скарг заявника стосовно установ попереднього ув'язнення не можна було вважати здійсненням судового контролю, і враховуючи те, що в такому провадженні суд не міг ухвалити рішення про звільнення заявника з-під варти (див. пункт 36 вище), решта судових рішень стосовно тримання заявника

під вартою також не повністю задовольняє вимоги пункту 4 статті 5. Фактично всі клопотання про звільнення заявника з-під варти, подані до судів, розглядалися без зволікання. Суд водночас зазначає, що 27 травня 2002 року захисник навів кілька аргументів на обґрунтування необхідності звільнення заявника з-під варти (див. пункт 12 вище), зокрема, він послався на неповнолітній вік заявника; на те, що він не має попередніх судимостей; що він не може перешкоджати збиранню доказів чи знищити їх; на позитивні риси в його характеристиці; на те, що він постійно проживав у м. Керчі; що він не вдається до спроб і був не в змозі вдаватися до спроб втечі через відсутність коштів і родичів в інших регіонах країни; і що немає жодних ознак того, що в разі звільнення з-під варти він вчинить нові злочини. Ці аргументи захисник повторно наводив у подальших клопотаннях про звільнення свого підзахисного з-під варти. Втім, в постановках про залишення заявника під вартою національні суди не посилались на жодний з цих аргументів. На думку Суду, національні суди, проігнорувавши всі ці аргументи, незважаючи на те, що вони були конкретними, слухними і важливими, тим самим не виконали свого обов'язку, передбаченого пунктом 4 статті 5 Конвенції, здійснити судовий контроль законності тримання заявника під вартою.

72. Тому Суд постановив, що було порушено пункт 4 статті 5 Конвенції.

IV. ІНША СКАРГА

73. Заявник також скаржився, що рішення про подовження строку тримання його під вартою містили формулювання, які наводили на думку про його вину у вчиненні злочинів, у яких його підозрювали. Суд зазначає, що цю скаргу заявник уперше виклав у заяві, яка була подана 12 листопада 2004 року, тобто більше ніж через шість місяців після останнього рішення національних органів влади, прийнятого 12 січня 2004 року, про відмову в задоволенні клопотання заявника про звільнення з-під варти. Отже, цю скаргу було подано із запізненням, тому відповідно до пунктів 1 і 4 статті 35 Конвенції вона має бути відхилена.

V. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

74. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Шкода

75. Заявник вимагав 5000 євро компенсації за моральну шкоду.

76. Уряд закликав Суд, у разі встановлення ним порушення, визначити розмір компенсації на засадах справедливості.

77. Суд вважає, що внаслідок встановлених порушень заявник зазнав моральної шкоди. Здійснюючи оцінку на засадах справедливості, як передбачено статтею 41 Конвенції, Суд присуджує заявнику компенсацію у вигляді всієї суми, яку він вимагав.

B. Судові та інші витрати

78. Заявник також вимагав 1000 євро як компенсацію за судові та інші витрати, пов'язані з провадженням у Суді.

79. Уряд вказував на те, що вимога не підтверджена відповідними документами.

80. Згідно з практикою Суду заявник має право на відшкодування судових та інших витрат лише тоді, коли доведено, що такі витрати були необхідними і фактично понесеними, а також якщо сума витрат була розумною. У цій справі Суд, беручи до уваги наявну в нього інформацію та виходячи із зазначених вище критеріїв, відхиляє цю вимогу.

С. Пеня

81. Суд вважає за доцільне обраховувати пеню виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Долучає до розгляду справи по суті* заперечення Уряду стосовно невичерпання національних засобів юридичного захисту у зв'язку зі скаргою заявника, поданою на підставі пункту 1 статті 5 Конвенції, і відхиляє ці заперечення після розгляду їх по суті.

2. *Відхиляє* решту заперечень Уряду.

3. *Оголошує* скарги стосовно тримання заявника під вартою без відповідної судової постанови (пункт 1(с) статті 5 Конвенції) стосовно надмірної тривалості попереднього ув'язнення (пункт 3 статті 5 Конвенції) та стосовно того, що суди не розглянули скарги заявника на незаконність тримання його під вартою (пункт 4 статті 5 Конвенції), прийнятними, а решту заяви — непринятною.

4. *Постановляє*, що мало місце порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

5. *Постановляє*, що мало місце порушення пункту 3 статті 5 Конвенції.

6. *Постановляє*, що мало місце порушення пункту 4 статті 5 Конвенції.

7. *Постановляє*, що:

(а) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна виплатити заявникові 5000 (п'ять тисяч) євро; ця сума має бути конвертована у національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу, з урахуванням будь-якого податку, який може бути стягнуто із зазначеної суми;

(б) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до повного розрахунку на цю суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в цей період, плюс три відсоткових пункти.

8. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою і повідомлено письмово 27 листопада 2008 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Стівен ФІЛЛІПС

Райт МАРУСТ